

İnebahtı'nın Siyasi Hafızadaki Yeri: 16. Yüzyılın Sonları ile 17. Yüzyılın Başlarında Uluslararası Politikada Kutsal İttifak ve İnebahtı Çağrışımları

The Place of Lepanto in Political Memory: Allusions to the Holy League and Lepanto in International Politics in the Late 16th and Early 17th Centuries

Evrım Türkçelik*

*Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye

ORCID: E.T. 0000-0002-9716-8066

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Evrım Türkçelik,
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara, Türkiye
E-posta/E-mail: evrim.turkcelik@asbu.edu.tr

Başvuru/Submitted: 20.01.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested:
27.01.2022

Son Revizyon/Last Revision Received:
01.02.2022

Kabul/Accepted: 10.02.2022

Atıf/Citation:

Türkçelik, Evrim. "İnebahtı'nın Siyasi Hafızadaki Yeri: 16. Yüzyılın Sonları ile 17. Yüzyılın Başlarında Uluslararası Politikada Kutsal İttifak ve İnebahtı Çağrışımları." *Tarih Dergisi - Turkish Journal of History*, 76 (2022): 181-201.
<https://doi.org/10.26650/iutd.202210>

Öz

Osmanlı'nın 1590-1591 yıllarında Akdeniz politikasını canlandırmaya teşebbüs etmesi ve 1592 yılından itibaren papalığın öncülüğünde başlayan yeni bir Kutsal İttifak kurulması çabaları, İnebahtı sürecinde yaşanan tecrübelerin 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıl başında tekrar gündeme gelmesine sebep olmuştur. 1590'lardan itibaren İspanyol, İtalyan ve Osmanlı devlet adamlarının yazışmalarında ve diplomatik görüşmelerinde İnebahtı döneminin çeşitli gelişmelerine göndermeler yaptıkları görülmektedir. Bu makale, 1570 ve 1573 yılları arasındaki Kıbrıs Savaşı, Kutsal İttifak, İnebahtı Savaşı ve hemen sonrasındaki gelişmelerin 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıl başında siyasi, diplomatik ve askeri meselelerin algılanış biçimlerine nasıl etki ettiğini ele almaktadır. Bu amaçla, başta İspanyol donanmasının amirali Gian Andrea Doria, Venedik'in Roma elçisi Paolo Paruta, İspanya'nın Roma elçisi Duque de Sessa ve III. Murad ve III. Mehmed döneminin önemli şahsiyetlerinden Hoca Sadeddin Efendi olmak üzere aynı dönemde yaşamış devlet adamlarının diplomatik ve siyasi pratikleri incelenmiştir. Bu devlet adamlarının 16. yüzyılın sonları ve 17. yüzyılın başlarında uluslararası siyasette karşılaştıkları bazı meseleleri açıklamak için İnebahtı öncesi ve sonrasındaki gelişmelere sık sık atıfta buldukları, tarihsel benzerlikler kurdukları ve karşılaştırmalar yaptıkları tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: İnebahtı, Kutsal İttifak, Tarihsel Hafıza, Akdeniz

ABSTRACT

The Ottoman attempt to reactivate its Mediterranean policy in 1590–1591 and the papal efforts to establish a new Holy League starting in 1592 revived the international memory of the Battle of Lepanto at the end of the 16th century and the beginning of the 17th century. Beginning in the 1590s, Spanish, Italian, and Ottoman statesmen made references to the Battle of Lepanto in their correspondence and diplomatic negotiations. This article discusses how the historical memory of the War of Cyprus, the Holy League, the Battle of Lepanto, and the ensuing developments affected the perceptions of political, diplomatic, and military events in the late 16th and early 17th centuries. For this purpose, I examine the diplomatic and political practices of contemporaneous

statesmen, such as Admiral Gian Andrea Doria of the Spanish navy, Venetian ambassador Paolo Paruta, Spanish ambassador Antonio Fernández de Córdoba y Cardona, and the influential Ottoman official Hoca Sadeddin Efendi. I demonstrate that these statesmen referred frequently to the developments of the Lepanto period and established historical similarities and historical comparisons with the events of 1570–1573 to explain the issues they dealt with in international politics during the late 16th and early 17th centuries.

Keywords: Lepanto, Holy League, Historical Memory, Mediterranean

Extended Abstract

The defeat of the Ottoman forces by the armada of the Holy League in the autumn of 1571 has been the subject of several historical narratives and analyses. Since then, this naval victory against the Ottomans has become an important part of Christian iconography, artistic, and literary representations, and is commemorated with festivals and celebrations in many parts of the Christian world. Studies on the Battle of Lepanto have revealed the centuries-long echoes of this battle and its place in historical memory. However, little attention has been paid to the function that the memory of the Holy League and the victory/defeat at Lepanto played in political events right after the war. This article discusses how and in what contexts the historical memory of the Holy League and Lepanto occupied in the discourses of Spanish, Italian, and Ottoman diplomats and ministers at the end of the 16th century and the beginning of the 17th century. Beginning in the 1590s, these diplomats and ministers made frequent references to the War of Cyprus, the Holy League, the Battle of Lepanto, and the ensuing developments in their diplomatic negotiations, decision-making processes, and the advice they gave their rulers.

In this period, the memory of the Holy League and Lepanto became influential in the analysis of political and military issues. The Ottoman armada's attempt to reenergize their Mediterranean policy in 1590–1591, the end of the Spanish-Ottoman truce, the outbreak of the Ottoman-Austrian war in 1593, the efforts of the Papacy to establish a new Holy League, and the aggressive policy of the Ottomans in the Mediterranean revived the memory of the events that occurred between 1570 and 1573. In this context, the article will analyse the correspondence of the Spanish and Italian ministers and diplomats such as Admiral Gian Andrea Doria of the Spanish armada (1540–1606), Duke of Sessa Antonio Fernández de Córdoba y Cardona (1550–1606), Spanish ambassador in Rome, Paolo Paruta (1540–1598), Venetian ambassador in Rome, and Francisco de Vera (1533–1603), Spanish ambassador in Venice. Additionally, I will especially focus on the letters in which the Venetian ambassadors in Istanbul, Matteo Zane and Marco Venier, quoted their conversations with Ottoman ministers such as Hoca Sadeddin Efendi (1536–1599) and Ferhad Pasha (d. 1595). These diplomats and ministers interpreted the current political, diplomatic, and military issues they faced by referring retrospectively to the Lepanto period as a personal experience of recent history.

This article examines how the memory of the Holy League and the Battle of Lepanto was reflected in the daily political practices of these diplomats and ministers in three parts. First, I will discuss how the restructuring of the Ottoman navy in 1590–1591 triggered the references to Lepanto. Next, I will analyse how the events of 1570–1573 became a major topic in the negotiations between the Pope Clement VIII (1536–1605) and the Venetian and Spanish representatives in Rome. In this part, special importance is given to the year 1594, in which the importance of Lepanto reached its peak because of a possible rapprochement between Spain, Venice, and the Papacy. Finally, the third part will deal with the references to Lepanto during the reign of Philip III, when the anti-Ottoman policy gained a different dimension in the overall foreign policy of the Spanish monarchy.

The article reveals that the events of the Lepanto period functioned as historical references that shed light on the political and military circumstances of the late 16th and early 17th centuries, such as the distrust between Spain and Venice, the tension between Spain and the Papacy, the balance in Venetian-Ottoman relations, and the Ottoman fear of a renewed Holy League. I demonstrate that the historical memory of Lepanto is used on some occasions as a historical comparison, a victory to be repeated, and a process from which to learn lessons, and on other occasions as an instrument of political leverage and a motive for mutual reconciliation. One significant aspect is that all these diplomats and ministers directly or indirectly experienced the Battle of Lepanto. The importance this generation gave to Lepanto in their negotiations, recommendations, and advice were analyses based mostly on their own experiences, without necessarily consulting a history book. Doria's constant recalling of the resurgence of the Ottoman fleet immediately after Lepanto can be read both as an indication of the fear of the potential power of the Ottoman Empire and as an attempt to find a historical reference for his failure to act in the Mediterranean. Paolo Paruta's references to Lepanto functioned to legitimize Venice's policy of neutrality and political caution. Unlike Doria and Paruta, Pope Clement VIII saw in the Lepanto period a victory to repeat as an emulation of Pope Pius V, the patron of the initial stages of his ecclesiastical career. For Hoca Sadeddin, who endorsed a cautious foreign policy in the Ottoman Empire and watched this process from a completely different perspective, Lepanto symbolized a catastrophe that could harm the Ottoman Empire if it was repeated. The rhetoric of Lepanto, as seen in the correspondence and conversations of these officials, shows that the hostility, mutual distrust, and fears of military attack in the Mediterranean were still high even in the period when the Mediterranean is thought to have withdrawn from the stage of history.

Giriş

Osmanlı donanmasının 1571 yılının sonbaharında Kutsal İttifak donanması karşısında aldığı büyük yenilgi, tarihsel anlatılara ve analizlere konu olmuş, Katolik ikonografisinin önemli bir parçası haline gelmiş, sanatsal tasvirlerle ve edebi betimlemelerle yeniden yaratılmış ve Hristiyan dünyanın birçok yerinde festivaller ve kutlamalarla anılmıştır. İnebahtı üzerine yapılan çalışmalar bu muharebenin asırlar süren yankılarını ve tarihsel hafızada edindiği yeri ortaya koymuştur. Bununla beraber, Kutsal İttifak oluşumunun ve İnebahtı galibiyetinin/mağlubiyetinin savaşın hemen sonrasında güncel, tarihsel ve siyasi hafızada nasıl bir işlev kazandığı üzerinde pek durulmamıştır. Bu makalede, Kutsal İttifak ve İnebahtı tecrübesinin 16. yüzyılın sonunda ve 17. yüzyılın başında İspanyol, İtalyan ve Osmanlı devlet adamlarının söylemlerinde nasıl ve hangi bağlamlarda yer aldığı ele alınacaktır. İnebahtı'nın üzerinden sadece yirmi ila otuz yıllık zamanın geçtiği bir dönemde Kutsal İttifak ve İnebahtı sürecini bizzat yaşamış bu devlet adamlarının politika oluşturma aşamalarında, karar alma süreçlerinde, hükümdarlarına verdikleri tavsiyelerde ve diplomatik müzakerelerinde dönemin şartlarını değerlendirirken bir yakın tarih deneyimi olarak İnebahtı olaylarına verdikleri referanslar analiz edilecektir.

İnebahtı sürecine yapılan göndermelerin bu dönemde artmasında askeri ve siyasi gelişmeler etken olmuştur. Osmanlı donanmasının, İran Savaşı'nın bitmesiyle 1590 yılından itibaren etkinliğini yeniden arttırmaya başlaması, bu tarihe kadar görece barışçıl bir şekilde uygulanan 1578-1581 Osmanlı-İspanya ateşkeslerinin yenilenmemesi, 1593 yılında patlak veren Osmanlı-Avusturya savaşı, Osmanlı donanmasının bu savaş boyunca Akdeniz'de agresif bir politika izleyerek sadece İspanyol sahillerini değil Venedik'in Adriyatik hakimiyetini de tehdit etmesi ve 1592 yılında Papa seçilen VIII. Clemente'nin bütün bu gelişmelerden faydalanarak Osmanlı İmparatorluğu'na karşı büyük bir Haçlı Seferi düzenlemek için bütün Katolik hükümdarlar nezdinde diplomatik bir taarruz başlatması, 1570-1573 yılları arasındaki Kutsal İttifak ve İnebahtı döneminin tarihsel hafızasının sıklıkla gündeme gelmesinde önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda, Kutsal İttifak ve İnebahtı süreciyle ilgili meseleler İspanyol Monarşisinin donanma komutanı Gian Andrea Doria (d.1540-ö.1606), İspanya'nın Roma'daki elçisi Duque de Sessa (1550-1606), İspanya'nın Venedik'teki elçisi Francisco de Vera (1533-1603) ve Venedik'in Roma'daki elçisi Paolo Paruta (1540-1598) gibi İspanyol ve İtalyan devlet adamlarının yazışmalarına ve İstanbul'daki Venedik elçileri Matteo Zane ve Marco Venier'in Osmanlı devlet adamları Hoca Sadeddin Efendi (1536-1599) ve Ferhad Paşa (ö.1595) ile yaptığı konuşmaları aktardığı mektuplara yansımıştır. Bu devlet adamları, karşılaştıkları bazı güncel siyasi, diplomatik ve askeri meseleleri retrospektif olarak Kutsal İttifak ve İnebahtı ile ilgili deneyimleriyle yorumlamışlardır.

Bu makale, Kutsal İttifak ve İnebahtı tecrübesinin devlet adamlarının güncel politika pratiklerinde nasıl yer aldığını üç bölüm halinde inceleyecektir. İlk bölümde 1590-1591 yıllarında Osmanlı donanmasının yeniden yapılanmaya başlamasının uyandırdığı izlenimlerdeki İnebahtı vurgusu ele alınacaktır. İkinci bölümde Papa VIII. Clemente'nin (1536-1605) Venedikli ve İspanyol devlet adamlarıyla yaptığı Kutsal İttifak görüşmelerinde 1570-1573 yılları arasındaki gelişmelere yapılan göndermeler irdelenecektir. Ayrıca, İspanya, Venedik ve Papalık arasındaki olası yakınlaşmanın 1594 yılında sebep olduğu İnebahtı sembolizmine ve tartışmalarına değinilecektir. Üçüncü bölüm ise Osmanlı karşıtı politikanın farklı bir boyut kazandığı III. Felipe devrinde İnebahtı ve Kutsal İttifak dönemine yapılan göndermeleri inceleyecektir. Bu çalışma için temel olarak Simancas Arşivi ve Venedik Devlet Arşivi'nde yer alan belgelerden faydalanılmıştır. Simancas Arşivi'nden çıkan belgelerin çoğunluğunu İspanyol Monarşisinin devlet adamlarının hem kendi aralarındaki yazışmaları hem de Madrid'e gönderdikleri mektuplar oluşturmaktadır. Venedik belgelerinin önemli kısmı ise İstanbul'daki elçilerin Venedik'le yaptıkları yazışmalardır. Bununla beraber, Roma'daki Venedik elçisi Paolo Paruta'nın yazışmalarının derlendiği *La legazione di Roma di Paolo Paruta (1592-1595)* adlı eser Papalık ve Venedik ilişkileri bağlamında İnebahtı söyleminin yerini göstermesi açısından önemli bir kaynaktır.

1. Osmanlı'nın 1590-1591 Yıllarındaki Donanma Hazırlıkları ve İnebahtı Hafızası

Osmanlı İmparatorluğu, İran Savaşı (1578-1590) ve İspanya ile yaptığı ateşkes sebebiyle 1580'ler boyunca Akdeniz politikasını sınırlandırmış ve donanmanın bakımını ihmal etmişti. Pál Fodor, Osmanlı donanmasının 1589-1590 yıllarına gelindiğinde Ege Denizi ve Doğu Akdeniz güvenliğini sağlayamayacak kadar kötü bir durumda olduğunu belirtir¹. Bununla birlikte, bu yıllarda uluslararası siyaset ve bunun Akdeniz'e yansması Osmanlı aleyhine şekillenmeye başlamıştı². İspanya Kralı II. Felipe, Fransa Kralı III. Henry'nin 1589'da ölümünden sonra ortaya çıkan veraset krizine müdahale etmiş ve bu durum Osmanlı-Fransız ittifakını ve Avrupa'daki güç dengesini tehdit eder hale gelmişti. İspanya ile Atlantik'te mücadele eden İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'in Osmanlı'yı Akdeniz politikasını tekrar canlandırmaya teşvik etmesi bir bakıma İspanya'nın Fransa üzerinde hakimiyet kurmasını engellemek amacını taşıyordu³. 1590 senesinde Osmanlı ve İran arasında yapılan barış Hristiyan âleminin Osmanlı'ya karşı görece endişesiz seyreden politikasını da sona erdirmiştir.

1 Pál Fodor, "Between Two Continental Wars: the Ottoman Naval Preparations in 1590-1592", *In Quest of the Golden Apple, Imperial Ideology, Politics, and Military Administration in the Ottoman Empire*, ed. Pál Fodor, İstanbul 2000, s. 171-190.

2 İdris Bostan, "III. Murad ve Batı Akdeniz'de Osmanlılar", *Sultan III. Murad Dönemi ve Bursa*, ed. Ersin Gülsoy, Bursa 2021, s. 31-53.

3 Feridun Emecen, "16. Asır Sonlarında Batı Akdeniz'de Siyaset Sahnesi: Osmanlılar-Fransızlar-İspanyollar", *Kanunî'den Günümüze Türk Fransız-Münasebetleri*, İstanbul 2012, s. 75-93; İdris Bostan, "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasi ve Ekonomik İlişkileri (1580-1624)", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 4 (1994), s. 59-86.

Sadrazam Koca Sinan Paşa'nın aynı dönemde Osmanlı donanmasının durumunu iyileştirmek için ciddi bir reform uygulamaya çalışması Akdeniz politikasında farklı bir döneme girildiğinin işaretlerini vermiştir. Osmanlı tersanesindeki çalışmalar donanmanın muhtemel hedefleriyle ilgili endişelere yol açmış, Hristiyanlığa karşı ciddi seferler düzenleyecek kapasiteye gelebileceği hesaba katılmaya başlanmıştır⁴.

Fernand Braudel, Osmanlı donanmasının 1591 yılındaki hareketliliğini, beklenen hiçbir saldırı planını gerçekleştirmediği için “1591 yılının yanlış alarmı” olarak tanımlar⁵. Bununla beraber, İstanbul'da bulunan ya da İstanbul'u gözlemleyen bazı devlet adamlarının yorumları tersanedeki yoğun çalışmaların ihtiyatlı olunmasını gerektiren tarihsel çağrışımları tetiklediğini göstermektedir. Bu tarihsel çağrışımlar bazen Osmanlı donanmasının Fransa'nın Tolon sahillerinde kışladığı zamanları bazen de Piyale Paşa'nın yaptığı akınları hatıra getirmiştir⁶. Ancak çoğunlukla hatırlanan ve göndermeler yapılan dönem daha yakın tarihli Kutsal İttifak ve İnebahtı süreci olmuştur. Osmanlı donanmasının yeniden yapılanmaya başlamasının hatırlattığı en tedirgin edici tarihsel tecrübenin başında Osmanlı'nın İnebahtı inhizamından sadece bir sene sonra en az İnebahtı'daki donanması kadar güçlü bir donanma ile Akdeniz'e açılmış olması yer alır. İstanbul'daki Venedik elçisi Girolamo Lippomano'nun Osmanlı'nın deniz hazırlıklarına şahit olduğunda yaptığı gözlemler ve yorumlar buna örnektir. Lippomano (1538-1591), Kutsal İttifak ve İnebahtı sürecini kapsayan 1570-1573 yılları arasında Venedik'in Savoy Dükü Emanuele Filiberto nezdindeki elçisiydi. Lippomano bu görevi sırasında, Kıbrıs'ı ele geçirmek üzere olan Osmanlı'ya karşı İspanya'nın desteğini alabilmek için, II. Felipe ile arası iyi olan Savoy Dükü'nün arabuluculuğunu sağlamakla yükümlüydü⁷. Dolayısıyla, İnebahtı öncesi ve sonrasındaki süreci devletin içinden tecrübe etmiş bir devlet adamıydı. Lippomano böyle bir geçmiş deneyimin ışığında Osmanlı'nın 1591 yılı hazırlıklarının olağanüstülüğünü görmüş ve Venedik Senatosu'na tersanede yapılan çalışmaları ayrıntılarıyla ilettikten sonra şu ifadeleri kullanmıştır: “*Aslında, [Türkler] donanmalarının [İnebahtı'da] yok edilmesinden bir sene sonra yapılan hazırlıkların hemen hemen aynısını yapıyorlar*”⁸. Lippomano, İnebahtı çağrışımını Senato'ya gönderdiği birçok mektupta da sürdürmüş ve hatta donanmanın niyetlerinin engellenebilmesi için acilen yeni bir Kutsal İttifak kurulması fikrini öne sürmüştür⁹.

4 Fodor, a.g.m., s. 171-174.

5 Fernand Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, Londra 1995, II, s. 1223.

6 II. Felipe'nin Gian Andrea Doria'ya mektubu, Madrid, 22 Mart 1591, AGS, E, 456. “*si querrán quicha acudir a dar calor en Provenza a la parte de los hereges pues ellos y su cabeza no avrán reparado en ofrecerles el puerto conocido de Tolon*”.

7 Giuseppe Gullino, “Girolamo Lippomano”, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Roma 2005, LXV, [https://www.treccani.it/enciclopedia/girolamo-lippomano_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/girolamo-lippomano_(Dizionario-Biografico)).

8 Hieronimo Lippomano'dan Senato'ya, İstanbul, 5 Ocak 1591, *Calendar of State Papers and Manuscripts Relating to English Affairs Existing in the Archives and Collections of Venice*, ed. Horatio Brown, Londra 1894, VIII, s. 994. “*In fact, they are making very much the same preparations as were made the year after the destruction of the Turkish Fleet at Lepanto*”.

9 İstanbul'daki İmparatorluk elçisinin verdiği haberler, 2 Şubat 1591, AGS, E, 1541, n. 210.

Osmanlı tersanesindeki çalışmaların Lippomano'da İnebahtı hafızasını canlandırması tekil bir durum değildir. 1583 yılından beri İspanyol donanmasının amiralliğini yapan Gian Andrea Doria, Osmanlı tersanesindeki çalışmaların duyumunu aldığında Lippomano'dan çok daha vurgulu bir şekilde İnebahtı dönemine gönderme yapmıştır. Büyük denizcilerden oluşan bir ailenin soyundan gelen ve Akdeniz savaşları deneyimi 1560'lara kadar uzanan Doria, Kutsal İttifak ve İnebahtı sürecinde İspanya adına önemli roller üstlenmiş, hem Kıbrıs'ı kurtarmak için oluşturulan donanmada hem de İnebahtı donanmasında yer almıştır. Doria, İnebahtı başta olmak üzere deniz politikalarındaki tutumunu ihtiyatlılık ve risk almama üzerine kurmuş ve II. Felipe'nin amirali olduktan sonra İspanya'nın Akdeniz politikasının belirlenmesinde etkili olmuştur¹⁰. Doria'nın 1591 senesinde İspanya'nın Venedik'teki elçisi Francisco de Vera ile yazışmaları onun siyasi analizlerinde İnebahtı'ya verdiği önemi göstermektedir. Francisco de Vera, Lippomano'nun Osmanlı donanması ile ilgili Senato'ya gönderdiği mektupların abartılı olduğunu düşünüyor ve bunun göstergesi olarak Venedik'in Osmanlı'nın her hareketini izlediğine fakat İstanbul'dan büyük donanma çıkacağına dair haberler gelmesine rağmen önlem almak için kendi tersanelerinde kayda değer çabaları olmadığına işaret ediyordu¹¹. Doria, Francisco de Vera'nın Venedik'in tutumunu temel alan analizini kesinlikle kabul etmemiştir. Kendi analizini ise tarihsel deneyiminin perspektifiyle İnebahtı sürecinde tanık olduklarına dayandırmıştır. *“Hep düşündüğüm gibi İstanbul'dan bu sene [1591] büyük bir donanma çıkamayacaktır”* der Doria ve devam eder, *“[ancak] isteseler, gelecek sene bizi tehdit ettikleri kadar kalabalık [bir donanmayla] çıkabilirler, çünkü Türk'ün kuvveti çok büyüktür ve yetmiş bir yılında bütün donanmasını kaybetmişken yetmiş iki yılında neler olduğunu gördük”*¹². Doria tarihsel deneyiminden süzülüp gelen ihtiyatlılığıyla Osmanlı donanmasının küçümsemesinin yanlış olduğunu defalarca yinelemiştir. Francisco de Vera'dan aldığı bir başka mektupta İstanbul'daki casusların donanmanın çıkmayacağına dair haber gönderdiklerini okuyunca karşılık olarak yine İnebahtı'nın tarihsel hafızasını kullanarak şöyle cevap vermiştir:

*“Fakat zatâtîleri bana inanmak lütfunda bulunun (dünyadaki bütün casuslar istediklerini söylesinler ve yazsınlar), eğer Türk donanma göndermek isterse, buralarda konuşulandan daha fazla sayıda kadırğa çıkartabilir ve daha fazlasını da yapabilir, bir önceki yıl bütün donanmasını kaybetmesine rağmen 72 yılında 200'den fazla kadırğa çıkartarak yaptığı gibi”*¹³.

10 David García Hernán, “Juan Andrea Doria”, *Real Academia de Historia*, <https://dbe.rah.es/biografias/15371/juan-andrea-doria>; Bastien Carpentier-Jean-Philippe Priotti, “La forge instable d'une domination. Les Doria, Gênes et la monarchie hispanique (1560-1606)”, *Identités et territoires dans les mondes hispaniques: (XVIe-XXe siècles)*, ed. Jean-Philippe Priotti, Rennes 2015, s. 75-96.

11 Francisco de Vera'nın II. Felipe'ye mektubu, Venedik, 16 Mart 1591, AGS, E, 1675, n. 33.

12 Gian Andrea Doria'nın Francisco de Vera'ya mektubu, 12 Mart 1591, AGS, E, 1541, n. 125. *“si quisiere podrá salir tan numerosa como nos amenaçan, pues las fuerças del Turco son grandes y se vio lo que passo el año de setenta y dos habiendo perdido toda su armada el de setenta y uno”*.

13 Gian Andrea Doria'nın Francisco de Vera'ya mektubu, 2 Nisan 1591, AGS, E, 1541, n. 127. *“Pero V.S. me haga merced de creerme (y digan y escriban lo que quisieren quantas espías hay en el mundo) que quando el Turco quisiere embiar Armada, sacará mucho mayor número de galeras y hará más de lo que acá se discurre como lo hizo el año de 72 que sacó más de 200 galeras con haver perdido el precedente toda su Armada aunque bien creo que mientras tubiere guerra con el persiano no le tomara gana de embiar armada gruesa”*.

Osmanlı donanması 1590 ve 1591'de yapısal ve finansal zorluklardan belki istenen seviyeye getirilememişti ama yine de İnebahtı'nın hemen ertesindeki toparlanmanın yarattığı şaşkınlık ve hayranlığı hatırlatmaya yetmiş ve Osmanlı'nın eski gücünü gösterme ihtimali bu tarihsel örnekten hareketle endişe yaratmıştı.

2. Yeni Bir Kutsal İttifak Kurulmasıyla İlgili İnebahtı Çağrışimleri (1592-1594)

Papa VIII. Clemente (Ippolito Aldobrandini) 1592 yılında seçilir seçilmez papalığın hedeflerinin merkezine Osmanlı karşıtı bir ittifak oluşturmayı koymuştu. Bütün papaların doğal hedefleri arasında olan Haçlı Seferi fikri kısa sürede VIII. Clemente'nin büyük bir kararlılıkla ele aldığı bir mesele haline geldi. Agostino Borromeo, VIII. Clemente'nin elçilerine verdiği talimatları incelediği makalesinde onun İnebahtı zaferiyle sona eren Kutsal İttifak sürecinin mimarı Papa V. Pius'u örnek aldığını söyler¹⁴. VIII. Clemente benzer bir zafer ümidiyle vakit kaybetmeden öncelikle İspanya Kralı II. Felipe'yi ve Venedik Cumhuriyeti'ni kurulacak bir Hristiyan Birliği'ne dâhil etmek için girişimler başlattı. Fakat Papa'nın İspanya ve Venedik ile yürüttüğü müzakereler istenilen sonucu vermedi; zira her iki devlet de Papalık nezdinde tamamen reddetmeseler de Kutsal İttifak meselesine mesafeli yaklaşıyorlardı. Bu mesafenin sebebi hem iki devletin yaşadığı güncel askeri ve siyasi sorunlar hem de İnebahtı sürecinde edinilen tarihsel deneyimlerdi.

Bu görüşmelerle ilgili bazı belgelere yansıyan ifadeler İnebahtı sürecinin tarihsel hafızasının canlı kaldığına, o süreçte yaşanan bazı olayların, tartışmaların ve anlaşmazlıkların belleklerde yerini koruduğuna ve hatta devlet adamlarının söylemlerinde tarihsel argümanlara dönüştüğüne işaret etmektedir. İspanya'nın Roma elçisi Duque de Sessa ve Venedik'in Roma elçisi Paolo Paruta'nın Papa ile yaptıkları görüşmeleri anlattıkları mektuplar bu duruma kanıt teşkil eder. Bu görüşmelerde, VIII. Clemente'nin, Duque de Sessa'nın ve Paolo Paruta'nın Kutsal İttifak yanlısı ya da karşıtı argümanlarının çoğunlukla İnebahtı sürecine referanslarla temellendirilmeye çalışıldığı gözlemlenmektedir. Nitekim bu üç tarihsel figür İnebahtı sürecinin belirli ölçülerde parçası olmuşlardır. Papa olmadan önce Ippolito Aldobrandini adını taşıyan VIII. Clemente (1536-1605), kilise kariyerine Aldobrandini ailesine özel ihtimam gösteren V. Pius'un himayesinde başlamıştı. Kariyerindeki ilk ve en prestijli görevini İnebahtı sürecinde elde etmiş ve 1571 Eylül'ünde, Kutsal İttifak görüşmelerinde önemli rol oynayan ve ittifakın maddelerinin uygulamaya geçirilmesi için II. Felipe'ye gönderilen Kardinal Michele Bonelli ile İspanya'ya gitmişti. İnebahtı zaferinin haberini Madrid'de almış ve II. Felipe'nin düzenlediği kutlamalara katılmıştı¹⁵. İspanyol

14 Agostino Borromeo, "Istruzioni generali e corrispondenza ordinaria dei nunzi: obiettivi prioritari e risultati concreti della politica spagnola di Clemente VIII", *Das Papsttum, die Christenheit und die Staaten Europas (1592-1605)*, ed. Georg Lutz, Tübingen 1994, s. 119-233.

15 Agostino Borromeo, "Clemente VIII", *Dizionario Biografico degli Italiani*, Roma 1982, XXVI, https://www.treccani.it/enciclopedia/papa-clemente-viii_%28Dizionario-Biografico%29/.

Monarşisinin büyük aristokrat ailelerinden birine mensup olan Duque de Sessa (Antonio Fernández de Córdoba y Cardona), “El Gran Capitán” olarak bilinen İtalyan Savaşları’nın meşhur ismi Gonzalo Fernández de Córdoba’nın (1453-1515) soyundan geliyordu. “El Gran Capitán” anısına aynı ismi almış olan dayısı Gonzalo Fernández de Córdoba (1520-1578), Kutsal İttifak donanmasının komutanı Don Juan de Austria’nın yakın dostuydu ve İnebahtı Savaşı’nda yer almıştı. Antonio Fernández de Córdoba henüz Sessa Dükü unvanını almadan dayısıyla İtalya’ya gitmiş ve sonrasında yine dayısıyla beraber Don Juan de Austria’nın 1573 yılındaki Tunus seferine katılmıştı¹⁶. Venedik tarihinin önemli şahsiyetleri arasında sayılan Paola Paruta ise ilk olarak İnebahtı Savaşı’nın hemen ardından ölenlerin anısına Venedik Doju ve senatörlerin önünde yaptığı konuşmasıyla ses getirmişti¹⁷. Paruta aynı zamanda bir siyaset felsefecisi ve tarihçiydi. 1573 tarihinde Venedik’in Kutsal İttifak’tan çıkmasını ve Osmanlı ile barışmasını meşrulaştıran bir eser kaleme almış ve bunun yanı sıra, Venedik Cumhuriyeti’nin resmi tarihçisi olarak; Kıbrıs’ın fethini, Kutsal İttifak ve İnebahtı sürecini ayrıntılı bir şekilde anlatan “Storia della Guerra di Cipro” adlı kitabı yazmıştı¹⁸. Paruta bu eserin ilk taslağını büyük ihtimalle 1592 yılında Roma’ya elçi olarak atandığında bitirmişti¹⁹.

Kutsal İttifak meselesi ilk gündeme geldiği zaman desteklerini belirten İspanya ve Venedik, Papa’nın bu meselenin üzerine kararlılıkla gideceğini tahmin etmemişlerdi. II. Felipe’nin ittifak meselesine büyük bir ihtiyatla yaklaşmasının sebebi Venediklilerin Papa’ya verdikleri sözlerdeki samimiyete inanmamasıydı. Bu güvensizliğin tarihsel temelleri de vardı. II. Felipe elçisi Duque de Sessa’ya yazdığı mektupta ittifak konusunun özenle ele alınması gerektiğini, çünkü Venedik’in Papa’yı oyalamak için ittifaka girer gibi yapacağını fakat diğer taraftan Türklere ittifak planlarını sızdırıp hem Papa’yı hem de Osmanlı’yı sağlama almaya çalışacağını ifade etmiştir²⁰. Nitekim Venedik başlangıçta VIII. Clemente’ye umut vaat edici bir şekilde *Liga Santa* (Kutsal İttifak) çabalarının desteklenebileceğini ima ettiği halde Papa işi ciddiye almaya başladığında samimi adım atmaktan kaçınmak bir yana Papa’yı Kutsal İttifak teşebbüsünden vazgeçirmek için çabalamağa başlamıştı. Örneğin, 1593 Nisan ayında Osmanlı’nın büyük bir donanma çıkartacağına dair haberler Roma’ya geldiği ve Papa, Venedik elçisine Hristiyanlığı savunmak için çalışmalarını hızlandırmaları gerektiğini söylediğinde Paruta bu durumun Kutsal İttifak dedikodusunun İstanbul’da duyulmasından kaynaklandığını söyleyerek ittifak hareketliliğine girilmesinin tarihte örnekleri görüldüğü

16 Miguel Ángel Ochoa Brun, “Antonio Fernández de Córdoba y Folch de Cardona Anglesola y Requesens”, *Real Academia de Historia*, <https://dbe.rah.es/biografias/15371/juan-andrea-doria>.

17 Marco Giani, *Paolo Paruta: Il lessico della politica*, Università Ca’ Foscari Venezia, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Venedik 2012, s. 16.

18 Gino Benzoni, “Paolo Paruta”, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Roma 2014, LXXXI, https://www.treccani.it/enciclopedia/paolo-paruta_%28Dizionario-Biografico%29/.

19 Giani, *a.g.t.*, s. 26.

20 II. Felipe’nin Duque de Sessa’ya mektubu, Madrid, 25 Ekim 1592, AGS, E, 960. “*se debe tratar con mucho tiento y destreza porque si Venecianos creen que se pretende contra el Turco no han de acudir a ello aunque den a entender que sí para entretener al Papa antes quizá ganarán gracias con el Turco en avissarselo*”.

üzere Osmanlı'yı silahlandırmaktan başka bir şeye yaramadığını belirtmiştir. Türklerle girilen savaşların tehlikesinin büyük olduğunu ve bu savaşların büyük bir kazanım umudu ile dengelenmesi gerektiğini belirten Paruta, İnebahtı zaferini kastederek şu ifadeleri kullanmıştır: “*Fakat bu son savaşın başarıları, [elde ettiğimiz] zaferden sonra, Türkleri daha cesur ve saldırgan yaptı.*”²¹ Paruta'nın Kutsal İttifak fikrini gündemden düşürmek için seçtiği argümanın Papa'nın öykündüğü İnebahtı'yla ilgili olması oldukça ironiktir.

VIII. Clemente, 1593 yazında patlak veren Osmanlı-Habsburg Savaşı'nın Katolik devletleri Kutsal İttifak oluşumuna yönlendirmek için büyük bir fırsat verdiğini fark etmekte gecikmedi. Macaristan'daki savaş Papa'ya güncel durumu İnebahtı süreciyle karşılaştırma ve İnebahtı dönemine nazaran daha cazip gösterme fırsatı sunmuştu. Duque de Sessa ve Paolo Paruta ile yaptığı görüşmelerde VIII. Clemente, Haçlı Seferi oluşumu için şartların V. Pius döneminden çok daha elverişli olduğunu ve V. Pius zamanında İmparator II. Maximilian savaşa girmediği için Osmanlı'nın kara savaşıyla meşgul olmadığını fakat şimdi İmparator II. Rudolf ile başlayan savaşın kara ve deniz üzerinden kaçırılmaması gereken bir Kutsal İttifak kurma imkânı yarattığını savunmuştur²². İnebahtı sürecine yapılan bu atf hem bir tarihçi hem de bir devlet adamı olarak Paolo Paruta'nın yine İnebahtı döneminden seçtiği tarihsel referanslarla ördüğü argümanlarla karşılanmıştır. Paruta, İmparator'a yardım ve onunla beraber Osmanlı'ya savaş açılması konusunda Venedik'in kendi tarihsel deneyimleri olduğunu ve Venedik'in çıkarlarının bu savaşı desteklemekte değil aksine bitirilmesi ve anlaşma imzalanmasında yattığını söylemiştir. Bu politikanın İmparatorluğa güvensizlikten kaynaklandığını ve bunun dönemin İmparatoru II. Maximiliano'nun Osmanlı Kıbrıs'a saldırdığında takındığı tutumla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Nitekim Venedik “Kıbrıs Savaşı” sırasında Türklerle mücadele ederken, II. Maximilian Venedik'i savaşı sürdürmesi konusunda cesaretlendirmiş ve Osmanlı ile anlaşma imzalamamasını telkin etmişti. Fakat sonrasında savaşın kendi topraklarına sıçrama ihtimalini gördüğünde, V. Pius'un kurduğu ittifaktan kendisine ayrıcalıklı yardımlar teklif edilmesine rağmen, Türklere savaş açmayı kabul etmemiş ve Hristiyanlığı bu kavgasında yalnız bırakmıştı. İmparator, İnebahtı'daki “deniz zaferi” kazanıldıktan sonra dahi heyecanlanmamış ve Kutsal İttifak'a katılmamıştı²³. Paruta bütün bunlara rağmen Venedik'in İmparatorluğun muvaffak olmasını arzuladığını fakat Kıbrıs savunması zamanındaki tutumunun hafızasının Venedik için halen taze olduğunu vurgulamıştır²⁴.

21 Paolo Paruta, *La legazione di Roma di Paolo Paruta (1592-1595)*, ed. Giuseppe de Leva, Venedik 1887, I, s. 153-155.

22 Duque de Sessa'dan II. Felipe'ye, Roma, 2 Ağustos 1594, AGS, E, 963. “*la ocasión presente parescia tanto más a propósito que la que hubo en tiempo de Pío Quinto no siendo molestado entonces el Turco por tierra de nadie*”.

23 Paruta, *a.g.e.*, II, s. 46-47.

24 “*Essere ancora molto recente la memoria di ciò che era passato con Massimiliano imperatore nell'ultima guerra turchesca, presa per la difesa del regno di Cipro*”, Paruta, *a.g.e.*, II, s. 46.

Venedik'in ittifakı reddetmesini meşrulaştırmak için İnebahtı dönemine referans vermesi bununla sınırlı değildir. Papa ne zaman ittifak meselesini açsa Paruta ittifakın başarılı olabilmesi için Fransa'nın da dâhil edilmesi gerektiğini ısrarla vurguluyordu. Venedik'e göre Fransa'nın girmediği bir Kutsal İttifak sürecinin sürdürülebilir olması mümkün değildi. Dolayısıyla, Venedik, Fransa'da din savaşları ve taht mücadelesinin yarattığı ve İspanya'nın müdahalesiyle daha da karmaşıklaşan kaotik durumun sona erdirilmesini Kutsal İttifak oluşabilmesi için ön koşul olarak görüyordu²⁵. Paruta bu durumu açıklarken İnebahtı Savaşı'nın hemen ertesinde Fransa'da başlayan ani askeri hareketliliğin II. Felipe'nin dikkatini dağıtmış olmasını örnek göstermiştir: 1572 yılında, Fransızların İspanya toprağı olan Hollanda'ya müdahale edeceklerine dair çıkan ufak bir söylenti II. Felipe'nin *Liga Santa*'ya bağlı olması ve Doğu Akdeniz'e saldırması gereken donanmasının hareketlerini sınırlı tutmasına sebep olmuştu²⁶. Paruta'ya göre, bu tarihsel örnek, İspanya ve Fransa husumetinin bitirilmesinin *Liga Santa* kurulması için gerekli olduğunu göstermektedir²⁷. İlginçtir ki Papa, aynı olayı tam tersi bir argüman üretmek için kullanmıştır. Papa, Paruta'nın bahsettiği olaya Kardinal Bonelli ile İspanya misyonunda buldukları sırada şahit olmuştur: Fransa Kralı IX. Charles'ın kardeşi Alançon Dükü'nün Hollanda'da bir isyana sebep olacağı şüphesi duyulduğunda II. Felipe ittifak sorumluluğunu aksatmış ve donanmaya vermesi gereken desteği beklemeye almıştı²⁸. Papa'ya göre bu örnek, II. Felipe'nin önceliklerini göstermesi açısından önemlidir. Eğer Fransa'da iç savaş sona ererse Fransa tahtında hak iddia eden Calvinist Navarra Kralı Henry (sonradan Fransa Kralı IV. Henry) güçlenecek ve II. Felipe'ye büyük düşmanlık beslediği için İspanya'ya savaş açacaktır. Hollanda'yı tehdit etme olasılığı olan birleşmiş ve güçlü bir Fransa, İspanya'yı daha çok oyalayacak ve Kutsal İttifak fikrinden daha da uzaklaştıracaktır²⁹. Paruta'nın görüşünün aksine İspanya bu durumda dikkatini Fransa'ya kaydıracak ve ittifakla kesinlikle ilişkisi olmayacaktır.

İnebahtı'nın siyasi hafızada bıraktığı etkinin güncel olayların tarihsel analizi için kullanılması 1594 yılında üst noktaya ulaşmıştır. Osmanlı donanmasının 1591'den itibaren yürüttüğü agresif Akdeniz politikası 1594 yılında Macaristan'daki savaşın da etkisiyle kritik bir döneme girmişti. Kapudan Cigalazâde Sinan Paşa'nın (ö.1606) Osmanlı donanmasıyla, İmparator'a giden yardımları kesmek ve Uskokların konuşlandığı Senj'i almak bahanesiyle Adriyatik'e girmek istemesi Venedik'i 1594 boyunca tedirgin etmiş ve Senato'yu bu süreçte

25 Paruta, *a.g.e.*, II, s. 41-45.

26 Braudel, II. Felipe'nin 1572 yazında Don Juan de Austria'nın Kutsal İttifak donanmasıyla Doğu Akdeniz'e ilerlemesini Fransa ve İngiltere'nin birleşerek İspanya toprağı olan Hollanda'daki isyana dâhil olacağı endişesiyle engellediğini belirtmektedir. Braudel'e göre, II. Felipe 1572 yılında Fransa'nın gücünü gözünde büyüterek tuhaf bir Akdeniz politikası izlemiştir. Braudel, *a.g.e.*, II, s. 1114-1117.

27 Paruta, *a.g.e.*, II, s. 177-180.

28 “*che mentre ella si ritrovava in Spagna col cardinale Alessandrino, come prima nacque al re cattolico sospetto di poter avere qualche travaglio nella Fiandra per li moti del duca d'Alanzone, si risolse di ritenere l'armata, che pure era obbligata alla lega*”, Paruta, *a.g.e.*, II, s. 45.

29 Paruta, *a.g.e.*, II, s. 45.

Kutsal İttifak meselesini bir seçenek ve koz olarak kullanmaya itmişti³⁰. Bununla beraber, Venedik'in asıl niyeti bağlayıcı hedeflerin olduğu Kutsal İttifak'ın bir parçası olmak değil papalık aracılığıyla II. Felipe'yi ikna ederek İspanyol donanmasını Akdeniz'e göndermesini sağlamaktı. İspanyol donanmasının Messina gibi stratejik bir yerde konumlanması Osmanlı donanmasının hareketlerini kısıtlayan caydırıcı bir güç olacaktı³¹. Venedik'in bu konuda II. Felipe'yi değil Papa'yı muhatap alması İspanya ve Venedik arasındaki güvensizliğin temel öğelerinden biri olmuştur. Nitekim 1594 Nisan ayında Roma'daki İspanya elçisi Duque de Sessa, Venedik'i İspanyol donanmasının Messina'da konuşlanmasına dair görüşmeleri sadece Papa aracılığı ile yaptığı için eleştirmiştir³². II. Felipe, Venedik'in kendisine tek bir kelime etmeden sadece Papa üzerinden mesaj göstermesinden hoşlanmamış bu sessizliği saygısızlık olarak adetmiştir. Duque de Sessa böyle bir müzakere tarzının Kıbrıs Savaşı sırasında da anlaşmazlıklara sebep olarak büyük bir zarara yol açtığını ifade etmiştir. II. Felipe, Kıbrıs kuşatmasına karşı donanmasını göndermek ve Papa'nın talep ettiği emirleri Gian Andrea Doria'ya vermek için Venedik'ten haber beklemiş fakat Venedik iletişime geçmediği için gecikilince yardım kararı etkili olmamış ve Kıbrıs kaybedilmiştir³³. Duque de Sessa'nın, İnebahtı dönemine referansla anlattığı bu olay Venedik Senatosu'na önemli bir uyarı olmuştur.

Venedik Senatosu, hem bu uyarıları hem de Osmanlı'nın büyük bir donanma çıkartacağını göz önünde bulundurarak, donanmasını Messina'ya gönderme kararı alan II. Felipe'ye teşekkür etmiş ve Venedik'in de yüz kadırgalık bir donanma çıkartma kararı aldığını bildirmiştir³⁴. Bu kararlar, İnebahtı'dakine benzer bir durumu andırıyordu. Nitekim Venedik'in 1594 senesi için hazırladığı donanmanın amiralliğine İnebahtı sürecinde önemli bir figür olan Giacomo Foscarini'yi ataması İnebahtı hafızasına ilginç bir göndermedir. Foscarini (1523-1603), Kutsal İttifak donanmasının ikinci yılında İspanyollarla anlaşamayan Sebastiano Venier'in yerine Venedik donanmasının amiralliğini yapmış ve Osmanlı ile barış imzalanana kadar bu göreve devam etmişti. İspanya ve Papalık taraftarı olarak tanınan Foscarini, VIII. Clemente'nin itibar ettiği ve Venedik ile Vatikan arasındaki sorunlarda arabuluculuk yapan bir isimdi³⁵. Venedik'teki İspanya elçisi Francisco de Vera, Foscarini'nin atanmasıyla Venedik'teki hazırlıkları ve havayı şu cümlelerle anlatmıştır:

“Çarşamba sabahı donanma komutanı olarak, bu görevi Liga'nın ikinci yılında ifa eden, [provveditore] Foscarini'yi seçtiler. [Foscarini] buradan en kısa zamanda çıkmak için hazırlıklar yapıyor. [Kadırgalara] yerleştirmek üzere bin İtalyan askeri toplanması için

30 Evrim Türkçelik, *Un noble italiano en la corte otomana: Cigalazade y el Mediterráneo (1591-1606)*, Valencia 2019, s. 59-72.

31 Ferruccio Sassi, “La politica navale veneziana dopo Lepanto”, *Archivio Veneto*, 38 (1946), s. 99-200.

32 Paruta, *a.g.e.*, II, s. 260-261.

33 Paruta, *a.g.e.*, II, s. 261. “*nel tempo della guerra di Cipro, questo modo di negoziare era stato causa del primo disordine*”.

34 Paruta, *a.g.e.*, II, s. 261-262, n. 2.

35 Roberto Zago, “Giacomo Foscarini”, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Roma 1997, XLIX, [https://www.treccani.it/enciclopedia/giacomo-foscarini_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/giacomo-foscarini_(Dizionario-Biografico)).

*emir verdiler. Sultan'ın kadırgalarının planlanan amaçlarından hiçbiri için Körfez'e [Adriyatik] girmesine izin vermemeye ve böyle bir durum olursa Sultan'la bağlarını açıkça koparmaya çok kararlılar.*³⁶

1594 yılı hem bu gerilim hem de İnebahtı deneyimi olan amirallerin komutasındaki İspanyol ve Venedik donanmasıyla ister istemez İnebahtı tarihsel hafızasını sembolik olarak yeniden canlandırmıştır.

Kutsal İttifak ve İnebahtı hafızasının Osmanlıların endişelerini tetiklediği, karar alma ve politika yapma süreçlerini etkilediği gözden kaçırılmamalıdır. Osmanlı casus ağının ve İstanbul'daki İngiltere ve Fransa elçilerinin Osmanlı'yı Venedik, İspanya ve Roma arasındaki görüşmelerden haberdar etmemesi imkânsızdı. Nitekim mühimme defterlerinde yer alan bir belge Osmanlı'nın bu görüşmelerin farkında olduğunu göstermektedir³⁷. Venediklilerin Osmanlı donanmasının hareket alanını sınırlandırmak için İspanyol donanmasıyla birlik olunabileceği izlenimini vermeleri ve Kutsal İttifak ve İnebahtı imgesini belirli ölçülerde bir tehdit aracı olarak kullanmaları dönemin Osmanlı devlet adamlarının söylemlerinde yer bulmuştur. İspanyol ve Venedik belgelerinin aktardığı ölçüde tespit edilebilen bu söylemlerde İnebahtı sürecinden bahsedildiği görülmekte ve böyle bir durumun tekrarlanma ihtimalinin yarattığı endişe hissedilmektedir. Çoğunlukla, dönemin sadrazamı Koca Sinan Paşa, sadrazam kaymakamı vezir Ferhad Paşa ve *hâce-i sultânî* Hoca Sadeddin Efendi'ye atfedilen bu ifadeler bazen tehditkâr bazen de uzlaşmacı bir karakter sergilemektedir. Bir belgeye göre Osmanlı-Habsburg Savaşı'nın başladığı ilk zamanlarda Venedik'in İmparator'a yardım ettiği duyumunu alan Sadrazam Koca Sinan Paşa, İstanbul'daki Venedik elçisi Matteo Zane'ye "Venedik'i görmeyi düşündüğünü" söyleyerek kinayeli bir şekilde tehdit etmişti. Sadrazam, elçiye "ne Papa ne de İspanya Kralı ile ittifak görüşmesi yapmaması" konusunda Senato'yu uyarmasını, zaten "hepsini yok edeceğini" söylemişti³⁸. Aynı dönemde kara ordusunun seferiyle eşzamanlı olarak donanmanın da Akdeniz'e açılması Venedik elçisinin tehdit algısını arttırmıştır. Venedik elçileri, İngiltere ve Fransa elçileri gibi, Sultan III. Murad'ın

36 Francisco de Vera'nın II. Felipe'ye mektubu, Venedik, 30 Temmuz 1594, AGS, E, 1345, n. 166. "*Eligieron el miercoles de mañana por general de la armada al proveedor Jacobo Foscarino que lo fue el segundo año de la liga el qual se va poniendo en orden para salir de aqui quanto mas presto y han mandado levantar mill infantes Italianos para embarcar en estas y en las demas galeras muy resueltos de no consentir que las del Turco entren en el Golfo para ninguno de los efectos que se van conjeturando y que en este caso romperan con el declaradamente*".

37 Delvine Sancağı beyi Piri Bey'e 1594 Mayıs ayında gönderilen bir hüküm Osmanlı'nın Venedik'teki hareketliliği dikkatle izlediğine işaret eder: "*Venediklü dâhi donanma tedârikünde olub yakîn-i Körfös ve Zakesne ve Kefalonya beglerine üç pâre kadırga tonanmak için mektüb gönderdiğün ve tekrâr cäsüs geliüb ewelki cäsüsün haberine muvâfık söyledüğünden mâadâ Venedik doji ve begleri İspanya'ya ve Papa'ya ilçiler gönderüb yek dil ü yek cihet oldukların...bildirmüşsin*". Zafer Şahin, 72 Numaralı Mühimme Defteri (H.1002-1003) (Vr. 231-473) *İnceleme-Metin*, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014, s. 266.

38 "*le dixo el mismo Sinan que desta vez pensaba ver a Venecia, y escriviessse a la Señoria que no tratasse Liga con el Papa ni Su Magestad por que los destruiria*". Francisco de Vera'nın mektuplarının özetleri, AGS, E, 1345, n. 53, 14-19 Ağustos 1593.

kararlarında büyük etkisi olan Hoca Sadeddin Efendi ile sıklıkla görüşürlerdi. Matteo Zane donanmanın hedeflerinde Venedik'in olmasından kuşkulanıp Hoca Sadeddin Efendi ile görüşme talep etmişti. Hoca Sadeddin elçiyi rahatlatmak için Macaristan'a büyük bir ordu gönderildiğinde Akdeniz'de de silahlanmanın eski bir gelenek olduğunu ve bunun Venedik'i hedeflemediğini belirtmiştir. Osmanlı donanmasının Akdeniz'de çok sayıda kadirga ile varlık göstermesinin İspanyol donanmasının da Akdeniz'de silahlanmasını tetikleyebileceğini ifade etmiş Venedik'i tarafsızlığını bozmaması konusunda uyarmıştır. Diplomatik bir sağduyu ve tehdit dilini dengeleme konusunda oldukça yetenekli olan Hoca Sadeddin Efendi bu uyarıyı İnebahtı göndermesiyle kuvvetlendirerek Venedik'in, "bir zamanlar yaptığı gibi", Sultan'ın zihninde İspanya Kralı'yla birleşme şüphesi yaratmaktan kaçınması gerektiğini söylemiştir³⁹.

Bununla beraber, 1594 yılındaki gelişmeler, İnebahtı hafızasının Osmanlı ricalinde yarattığı endişenin Venedik'in Kıbrıs'a benzer bir kayıp yaşama endişesine denk olduğunu göstermiştir. Kapudan Cıgalazâde Sinan Paşa'nın Venedik karşıtı politikası ve donanmayı Adriyatik'e sokma çabalarının kabul görmemesi buna işaretler. Venedik elçileri Matteo Zane ve Marco Venier, Cıgalazâde'nin etkisinde olan Hoca Sadeddin Efendi'yi Adriyatik'e girmenin "Hristiyan donanmalarının birliğine" yol açacağına ikna etmişlerdi: Donanmanın Adriyatik'e girmesi zincirleme bir reaksiyonla İspanyol ve Papalık donanmasını Adriyatik'e çekecek ve böyle bir durumda Venedik'in silahlanması gerekecektir. Venedik-Osmanlı barışını umursamayan bir devlet adamının en ufak bir dikkatsizliği ise herkesin dâhil olduğu bir savaşa sebep olacaktır⁴⁰. Zane ve Venier, Senato'ya yazdıkları mektupta, bu argümanı sürekli gündemde tuttuklarını çünkü Türklerin, "nefret ettikleri ve korktukları" bir durum olan "Hristiyan donanmalarının ittifak kurmasından şüphe ederek yaşadığını" belirtmişlerdir⁴¹. Kapudan Cıgalazâde Sinan Paşa'nın Adriyatik'e girmesine başından beri karşı olan sadrazam kaymakamı Ferhad Paşa ise, Foscarini kumandasında bir donanma çıkartacağı haberleri ile giderek tehditkâr bir hale gelen Venedik'e Sultan'ın barışı sürdürme niyetini göstermek için yakın adamlarından Sefer Çavuş'u göndermiştir⁴². Marco Venier'e göre Ferhad Paşa, "Hristiyan donanmalarının birleşmesinden duydukları korku" yüzünden mesajın Venedik'e ulaştırılması için acele ediyordu⁴³.

1594 yazında Osmanlı donanması Cıgalazâde Sinan Paşa ile çıktı. İspanyol donanması Gian Andrea Doria komutasında Messina yakınlarında toplanmak üzereydi. Papa, Osmanlı

39 ASVe, SDC, 37, s. 434r-434v, 22 Temmuz 1593. "*che gli restava solo di assicurare che la Serenità Vostra non gli dia sospetto ... di unirsi col Re Cattolico...come ella fece un'altra volta*".

40 ASVe, SDC, 38, s. 468r-468v, 27 Şubat 1594.

41 ASVe, SDC, 38, s. 468r-468v, 27 Şubat 1594. "*vivono in grandissimo sospetto dell'unione dell'armate christiane da loro abhorrita et temuta sopra tutte le altre cose*".

42 Sefer Çavuş'un Venedik'e gidişle ilgili olarak Paolo Paruta Papa'yı bilgilendirmiştir, Paruta, *a.g.e.*, II, s. 389-391. Ferhad Paşa, Venedik Doju'na gönderdiği mektupta Sefer Çavuş'tan bahsetmektedir, Maria Pia Pedani, *I documenti turchi dell'Archivio di Stato di Venezia*, Roma 1994, s. 270-271.

43 ASVe, SDC, 39, s. 203r, 22 Nisan 1594. "*Per il grandissimo desiderio che Ferat stimolato dal Re per la paura che hanno dell'unione delle armate christiane*".

donanmasının Venedik'in ittifaka katılmasını kolaylaştıracak bir saldırı yapmasını umuyordu. İnebahtı benzeri bir karşılaşmanın olması ufak bir kıvılcımla tetiklenebilirdi. Ancak Sinan Paşa Adriyatik'e girmedi ve Napoli sahillerine görece başarılı sayılabilecek tartışma yaratan bir saldırı yaptı⁴⁴. Osmanlı donanmasının Adriyatik'te boy göstermesi fikrinden, Venedik'in Papalık ve İspanya ile yakınlaşma tehdidini arttırması nedeniyle vazgeçilmesi İnebahtı'nın tarihsel hafızasının güncel siyasette hala etkili olduğunu ve İnebahtı deneyiminin Akdeniz'de 1571-1574 sonrası kurulan dengeyi de etkilediğini göstermektedir.

3. Kutsal İttifak, VIII. Clemente ve III. Felipe

VIII. Clemente'nin, Kutsal İttifak kurulması konusunda III. Felipe ile kurduğu ilişki, babası II. Felipe dönemine nazaran daha uyumlu olmuştur⁴⁵. II. Felipe, İngiltere, Fransa ve Hollanda'da yürüttüğü savaşların hazinesini tükettiği ve başka bir cephede savaş açmak için mali ve askeri araçlarının yeterli olmadığını bahane ederek ittifak meselesinde öncü rol almaktan uzak durmuştu. Bununla beraber, 1594 yılında Venedik'in karmaşık diplomasisi yüzünden Adriyatik'te kaçırılan İnebahtı benzeri bir fırsattan sonra II. Felipe'nin Osmanlı karşısı bir ittifaka olan ilgisi tamamen kaybolmuştu. Papa, 1596 yılında yeni bir teklifle geldiğinde II. Felipe, Venedik'in katılımını şart koşmuş ve hatta hiçbir finansal yük kabul etmeyeceğini belirtmişti. Macaristan'da Osmanlı'ya karşı savaşan İmparator'a yardım konusunu ise Papa'dan gelen bütün taleplere rağmen minimum seviyede tutarak öldüğü 1598 yılına kadar geçirtmeyi başarmıştı⁴⁶. III. Felipe'nin tahta çıkışıyla İspanya'nın Osmanlı'ya karşı mücadeleye katılımı önemli ölçüde değişecektir⁴⁷. III. Felipe, hem İmparator'a yardım hem de Kutsal İttifak meselelerine büyük ilgi göstermiş ve papalığın planlarına daha olumlu yaklaşmıştır. II. Felipe'nin politikalarının aksine VIII. Clemente'ye Kutsal İttifak'a katılma sözü vermiş ve Akdeniz'de Osmanlı'ya karşı savaşı yeniden başlatma kararı almıştır⁴⁸. III. Felipe'nin saltanatının özellikle ilk yılları Osmanlı'ya karşı bir Kutsal İttifak kurulmasına yönelik görüşmelerin hız kazandığı ve daha idealist politikaların gündeme alındığı bir dönem olmuştur. Bu bağlamda, İnebahtı dönemine göndermelerin devlet adamlarının söylemlerinde ve analizlerinde ön plana çıktığı görülmektedir.

44 Türkçelik, *a.g.e.*, s. 72-75.

45 III. Felipe döneminde İspanya ve papalık arasındaki ilişkiler konusunda son dönemde önemli araştırmalar yapılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bir çalışma için bk. Jose Martínez Millán, "La quiebra de la Monarquía hispano-castellana de Felipe II y la formación de la Monarquía católica de Felipe III", *La monarquía de Felipe III*, ed. José Martínez Millán ve Maria Antonietta Visceglia, Madrid 2008, I, s. 25-301.

46 Rubén González Cuerva, "Cruzada y dinastía: las mujeres de la Casa de Austria ante la Larga Guerra de Hungría", *Las relaciones discretas entre las monarquías hispana y portuguesa*, ed. José Martínez Millán, Madrid 2009, II, s. 1165; ayn.yzr., "Italia y la Casa de Austria en los prolegómenos de la Guerra de los Treinta Años", *Centros de poder italianos en la Monarquía Hispánica (siglos XV-XVIII)*, ed. José Martínez Millán ve Manuel Rivero Rodríguez, Madrid 2010, I, s. 479.

47 III. Felipe'nin saltanatının ilk yılları için bk. Patrick Williams, "Philip III and the Restoration of Spanish Government, 1598-1603", *English Historical Review*, sayı 349 (1973), s. 751-769.

48 González Cuerva, "Cruzada y dinastía", s. 1165-1167.

VIII. Clemente ve yeni kral III. Felipe arasındaki ilk görüşmeler uluslararası politikadaki değişimlerin de etkisiyle olumlu bir hava içerisinde gelişmiştir. İspanya ve Fransa arasındaki savaşın Vervins Anlaşması (1598) ile sona ermesi iki devleti de büyük bir yükten kurtarmış, Papa'yı hem Fransa hem de İspanya'yı aynı anda dâhil edebileceği bir Kutsal İttifak konusunda umutlandırmıştı. Bunun yanı sıra, Osmanlı'nın eski gücünü kaybetmiş olmasına dair güçlü bir inanış hem Papalık'ta hem de İspanya'da hâkim olmaya başlamıştı. VIII. Clemente, böyle bir bağlamda, III. Felipe'yi ikna etmek için babası II. Felipe döneminde işe yaramayan bazı argümanları kullanmıştır. Örneğin, Papa, II. Felipe ne zaman Fransa, İngiltere ve Hollanda'da sürdürdüğü uzun ve masraflı savaşları bahane etse ona İnebahtı dönemindeki tavrını örnek gösterirdi: II. Felipe, Hollanda'daki isyanın çok hararetli olmasına ve üstelik İmparator II. Maximiliano'nun ittifaka girmek istememesine rağmen İspanya'yı savaşa sokmaktan çekinmemiş ve V. Pius'u ve Hristiyanlığı yalnız bırakmamıştı⁴⁹. Bu tarihsel göndermelerin sabit fikirli II. Felipe'yi etkilemesi elbette mümkün değildi. Fakat babasının Papa tarafından Hristiyanlığın önemli zaferlerinden birine göndermeyle övülmesi genç Kral III. Felipe'nin hoşuna gidebilirdi. VIII. Clemente, III. Felipe'ye, Hristiyanlığın Türklere karşı temel dayanağının her zaman İspanya olduğunu, V. Carlos'un ve II. Felipe'nin bunu başarıyla gerçekleştirdiğini, şimdi de bunu ve daha fazlasını kendisinden beklediğini ve Türkleri Avrupa'dan atmak için yakalanan fırsatı değerlendirmeleri gerektiğini ifade etmiştir. İspanya'nın İngiltere ve Hollanda'daki savaş masraflarının devam ettiğinin farkında olduğunu belirterek müteveffa babasının İnebahtı dönemindeki tutumunu örnek göstermiştir: *"II. Felipe'nin Hollanda'da o kadar büyük masrafları vardı ki buna rağmen ittifaka girmekten vazgeçmedi çünkü Türk donanmasının her gelişinde zaten Napoli ve Sicilya sahillerini korumak için donanmasını birleştirmesi gerekiyordu ve [II. Felipe] Liga ile bu masrafların birazcık daha artacağına ama faydasının çok daha fazla olacağına farkındaydı."*⁵⁰ VIII. Clemente bu örneklerle III. Felipe'ye Kutsal İttifak'ın bir masraf değil İspanya'nın ve dolayısıyla Hristiyanlığın güvenliğine yapılan bir yatırım olduğunu göstermeye çalışıyordu.

III. Felipe'nin Kutsal İttifak oluşumuna olumlu yaklaşımı, süreci hiç olmadığı kadar ilerletmiş ve İnebahtı'da yapıldığı gibi anlaşma maddelerini içeren bir metin hazırlanma noktasına kadar getirmişti. İnebahtı sürecinde Venedik ve İspanya arasındaki tartışmaların taraflar arasında uzlaşmaya varılmasını geciktirdiği ve donanmalar arasındaki anlaşmazlık sebebiyle Kıbrıs'a yardım ulaştırılmakta gecikildiği düşünülürse bütün tarafların hemfikir olduğu bir taslağın hazırlanması önemliydi. 1600 Nisan ayında Roma'da on maddeden oluşan bir taslak hazırlanmış ve İspanyol devlet adamlarının görüşüne sunulmuştu. Bu taslağı III. Felipe için halen İspanya'nın Roma elçiliğine devam etmekte olan Duque de Sessa madde madde yorumlayarak Madrid'e göndermiştir. Duque de Sessa'nın ittifaka kimlerin gireceği, denizde ve karada savaşın nasıl yapılacağı, ne kadar askere ve donanmaya ihtiyaç olacağına

49 Duque de Sessa'dan II. Felipe'ye, Roma, 27 Mayıs 1598, AGS, E, 970.

50 Duque de Sessa'dan III. Felipe'ye, Roma, Temmuz 1599, AGS, E, 971.

dair maddelere yaptığı yorum İnebahtı sürecine göndermeler ve karşılaştırmalarla doludur. Elçi bu maddelerin kararlaştırılırken İnebahtı zamanındaki Kutsal İttifak anlaşmasına bakılmasının faydalı olacağını söylemiştir:

“Her halükarda, bu maddelerde yer alan konuların çok net bir şekilde ortaya konması gerekir ve bunu kolaylaştırmak için, özellikle Papa’ya, Majestelerine [III. Felipe] ve Venedik Cumhuriyeti’ne deniz kuvvetleriyle ilgili düşecek görev konusunda, V. Pius zamanında yapılan Liga’nın maddelerini örnek almak yararlı olabilir. Eğer geçen sefer [İnebahtı] yapıldığı gibi, bütün donanmanın birleşmemesi daha isabetli görünürse, ki şu an Türk’ün donanması o zaman olduğundan çok daha zayıftır, bir taraftan Venedikliler, diğer taraftan Papalık ve Majesteleri ve kadırgaları olan İtalyan devletleri, topluca taarruz edebilecektir. Eğer Türk büyük bir donanma bir araya getirirse (ki bunu yapabileceğine inanılmıyor) ona karşı koymak için geçen sefer olduğu gibi bütün Hristiyan donanmasını toplamak gerekli olacaktır. Bu Liga’da önceki [Liga’dan] daha çok yer alacak olan kara orduları hususu ise öyle görünüyor ki İmparator ve Fransa Kralı’nı ilgilendirecektir. Onlar uygun gördükleri gibi birleştirebilir veya bölünebilirler.”⁵¹

İnebahtı ile ilgili söylemler Venedik’in Osmanlı karşıtı politikaya dâhil edilmesinin gerekli olup olmadığıyla ilgili tartışmalarda da yer almıştır. VIII. Clemente ve III. Felipe arasındaki Kutsal İttifak görüşmelerinin en can alıcı noktası Venedik’in ittifaka katılma konusunda göstereceği tutumda düğümlenmişti. III. Felipe de babası gibi Venedik’in bu oluşuma katılmasını elzem görmüş, Papa’nın bu konuya hassasiyet göstermesini istemiştir. Ancak, Roma ve Madrid’deki Kutsal İttifak oluşumu ile ilgili olumlu havanın, İspanya’nın Venedik elçisinin sıklıkla belirttiği üzere, Venedik’in tarafsızlık politikasını değiştirebileceğine dair hiçbir işaret yoktur⁵². Bu durum, agresif bir Akdeniz politikası takip edilmesini isteyen bazı İspanyol devlet adamlarının Venedik’e bağlı kalmadan Osmanlı donanmasına üstünlük sağlanabileceğine dair Madrid’i ikna etme çabalarını arttırmıştır. Sicilya valisi Duque de Maqueda (1540-1601), hem II. Felipe’nin son yıllarında hem de III. Felipe’nin ilk yıllarında, Osmanlı yönetiminin ve Osmanlı donanmasının çöküş döneminde olduğunu ve İspanyol donanmasının rahatlıkla Doğu Akdeniz’e girerek Yunan halkının büyük çoğunluğunun desteğiyle etkili bir sefer yapabileceğini savunuyordu. Bu görüşlerini temellendirmek için İnebahtı dönemi ile güncel durumu karşılaştırmıştır. Duque de Maqueda’nın temel vurgusu Venedik donanmasının Türklere üstünlük sağlamak için Kutsal İttifak zamanındaki kadar gerekli olmayacağıdır:

“Muhakemem kıt olsa da yüksek iyi niyetimle şunu söylemeye cesaret ederim, eminim ki, Venedikliler olmadan toplanacak yüz [İspanyol] kadırgası Liga zamanındaki iki yüz kadırgadan daha önemlidir.”⁵³

51 Duque de Sessa’nın yanıtı, Roma, 4 Mayıs 1600, AGS, E, 972.

52 İñigo de Mendoza’dan III. Felipe’ye, Venedik, 26 Şubat 1600, AGS, E, 1677, n. 20.

53 Duque de Maqueda’dan III. Felipe’ye, Messina, 1 Ekim 1598, AGS, E, 1158, n. 185.

III. Felipe döneminde, Kutsal İttifak oluşumu ve aktif bir Akdeniz politikası taraftarı olan devlet adamlarının karşısında Kutsal İttifak ve İnebahtı sürecinin en yakın tanıklarından Gian Andrea Doria vardı. Doria, III. Felipe'nin ilk yıllarında İspanyol donanmasının amiralliğini sürdürmüştü ancak onun II. Felipe dönemine damgasını vuran ihtiyatlı Akdeniz politikası III. Felipe'nin Akdeniz politikası ile uyumlu değildi⁵⁴. Herkesin Osmanlı'nın bir çöküş döneminde olduğunu düşündüğü dönemde Doria için İnebahtı'dan çıkarılacak dersler bitmemişti. Doria, Osmanlı donanmasının 1591 senesindeki hareketliliğinin küçümsemesine karşı kullandığı İnebahtı imgesini, III. Felipe döneminin saldırgan politika taraftarı devlet adamlarının fikirlerini eleştirmek için de kullanmıştır. Duque de Maqueda'nın 1601 yılında III. Felipe'ye yazdığı Osmanlı donanmasının 30 kadırgadan fazla çıkartamayacağı ve bunun Ege adalarına ve Doğu Akdeniz'e yönelik operasyon yapılmasını kolaylaştıracağı fikri Doria'nın hedefindeydi. Doria, 1590'lara kadar önemsiz görevlerle sadece sarayda bulunan ve denizcilik deneyimi olmayan Duque de Maqueda'nın bu planlarının ihtiyatla karşılanması gerektiğini genç kral III. Felipe'ye anlatırken kendi tarihsel deneyimini ön plana çıkartarak tekrar İnebahtı hafızasına başvurmuştur:

“Maqueda Dükü, Majestelerine Mora'dan başlayarak Türk'ü kendi evinde istila etme zamanının geldiğini yazmakta çok haklıdır, çünkü dediği gibi, İmparatorluğun eskisinden daha fazla zayıflık gösterdiği doğrudur. Ancak, [...] ilgilenilmesi gereken daha acil durumlar olduğunu bir kenara bırakırsak, Majestelerinin bu seferi düzenleme emri vermeden önce [Mora'daki] halkların niyetlerini anlamak ve liderleriyle daha sağlam bir plan yapmak için [oraya] birilerini göndermesini isterdim. Çünkü Maqueda Dükü, 71 yılında vuku bulan savaşta Türk'ün 240 kadırga ve 20 kalyatasından sadece 15 tane kaldığı halde ertesi yıl 200 kadırgadan fazla silahlandırdığına benim gibi şahit olsaydı, Türk'ün çok istese bile 30 kadırgadan fazla çıkarmayacağı fikrine kapılmazdı.”⁵⁵

İnebahtı, Doria'nın Akdeniz tarihi ile ilgili başvurduğu yegâne olay değildi kuşkusuz; ama otoritesinin sarsılmaya başladığı bir dönemde kendi tarihsel hafızasından çıkarttığı en etkili politik silahtı. III. Felipe döneminde baskın olan idealizme İnebahtı sonrası tecrübesinden örneklerle gerçekçi ve ihtiyatlı yaklaşılmasını telkin ediyordu. Sonuçta, ne VIII. Clemente Kutsal İttifak kurmayı başarabilmiş ne de III. Felipe, dedesi V. Carlos'un Tunus'ta ya da babası II. Felipe'nin İnebahtı'da yaptığı gibi, Osmanlı'ya karşı Akdeniz'de belirgin bir başarı kazanabilmiştir.

54 III. Felipe'nin Akdeniz politikası ile ilgili olarak bk. Miguel Ángel de Bunes Ibarra, *Políticas de Felipe III en el Mediterráneo 1598-1621*, Madrid 2021.

55 *“Con mucha razon escribe el Duque de Maqueda a Vuestra Magestad que agora sería tiempo de infestar el Turco en su casa empeçando por la Morea porque cierto, como lo dize, aquel Imperio muestra tener mas flaqueza de lo que solía. Mas dejando a parte, como Vuestra Magestad me ha mandado escribir, que hay ocasiones más cerca a que acudir; yo querría que antes que Vuestra Magestad mandasse emprender esta jornada se embiassen personas a descubrir los animos de los pueblos tratando con las cabeças para trazar cosas de sustancia porque si el Duque de Maqueda huviesse visto como yo, que el año de 71 de 240 galeras y 20 galeotas no quedaron al Turco en la batalla que hubo sino 15 solas y que el año siguiente armó más de 200 no le parecería que no pudiesse agora armar, queriendolo hazer, mas de 30 galeras”*, AGS, E, 1431, n. 69.

Sonuç

Bu çalışma, 16. yüzyıl Akdeniz tarihine damgasını vuran büyük çatışmalardan olan İnebahtı Deniz Savaşı'nın ve onunla ilgili olayların bu süreci bizzat görmüş geçirmiş ve halen politik kariyerine devam eden bir jenerasyonun gündelik söylemlerinde nasıl ve hangi bağlamlarda yer aldığını ele almıştır. 1578-1581 Osmanlı-İspanyol ateşkeslerinin ve İran Savaşı'nın belirlediği bir dönemin ardından Osmanlı donanmasının 1590'larda gerginliği tırmandırmaya başlaması ve buna mukabil papalığın öncülüğünde başlayan Kutsal İttifak çalışmaları, İspanya, Venedik ve Osmanlı devlet adamlarının söylemlerinde İnebahtı tecrübesini hatırlatan etkenler olmuştur. Akdeniz tarihinin dönüm noktalarından olan 1570-1573 arasındaki Kıbrıs Savaşı, Kutsal İttifak, İnebahtı'daki karşılaşma ve sonrasındaki gelişmeler bazen tarihsel bir karşılaştırma, bazen tekrarlanmak istenen bir zafer, bazen dersler çıkarılacak bir süreç, bazen de bir baskı ve koz aracı veya ödün verme sebebi olarak gündeme gelmiştir. İnebahtı dönemi olayları; 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıl başında siyasi ortamı belirleyen İspanya ve Venedik arasındaki güvensizlik, İspanya ve Papalık arasındaki gerginlik, Venedik ve Osmanlı ilişkilerindeki denge ile Osmanlı ve Kutsal İttifak endişesi gibi mevzulara ışık tutan tarihsel referanslar olarak işlev görmüştür. İlginç olan nokta, söz konusu devlet adamlarının bütün bu olayları doğrudan ya da dolaylı olarak deneyimlemiş olmalarıdır. Bu kuşağın müzakerelerinde, tavsiyelerinde ve uyarılarında İnebahtı sürecine verdikleri referanslar, her biri Gian Andrea Doria kadar olayların tam göbeğinde yer almasa da, kendi deneyimleriyle yaptıkları tarihsel analizlerdir. Doria'nın 1572'de çıkan Osmanlı donanmasını sürekli hatırlatması hem Osmanlı'nın potansiyel gücünden duyulan korkunun göstergesi hem de Doria'nın çok eleştirilen ihtiyatlı ve risksiz politikasına tarihsel özür bulma endişesi olarak okunabilir. Paolo Paruta'nın tarihçiliğiyle beslenen İnebahtı referansları Venedik'in tarafsızlık politikasını ve siyasi temkinliliğini meşrulaştırmada işlevsel olmuştur. VIII. Clemente'nin idealizmi, İnebahtı sürecini, Doria ve Paruta'nın aksine, hamisi V. Pius'a öykünülecek bir tarihsel olay olarak yorumlamıştır. Bu süreci bambaşka bir perspektiften seyretmiş ihtiyatlı dış politikanın Osmanlı'daki temsilcisi Hoca Sadeddin Efendi için ise İnebahtı, tekrarlanması Osmanlı'ya zarar verecek bir oluşumu simgeliyordu. Çoğu birbirine yakın zamanlarda yaşamış ve ölmüş bu devlet adamlarının İnebahtı söylemi, Akdeniz'deki düşmanlık, karşılıklı güvensizlik ve saldırı endişelerinin, Akdeniz'in tarih sahnesinden çekildiğinin düşünüldüğü bu dönemde bile, halen yüksek seviyelerde olduğunu göstermektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu makale için yapılan araştırma kısmen İspanya'da yürütülen "Tratar con el infiel: diplomacia hispánica con poderes musulmanes (1492-1708) (PGC2018-099152-B-100)" adlı proje tarafından desteklenmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The research for this article was supported in part by the project "Tratar con el infiel: diplomacia hispánica con poderes musulmanes (1492-1708) (PGC2018-099152-B-100)" conducted in Spain.

Kaynakça/References

Arşiv Kaynakları

Archivo General de Simancas (AGS), Estado (E)

AGS, E, 456; 960; 963; 970; 971; 972; 1158; 1345; 1431; 1541; 1675; 1677.

Archivio di Stato di Venezia (ASVe), SDC (Senato, Dispacci ambasciatori Constantinopoli)

ASVe, SDC, 37; 38; 39.

Araştırma Eserler

Benzoni, Gino, "Paolo Paruta", *Dizionario Biografico degli Italiani*, Roma 2014, LXXXI. https://www.treccani.it/enciclopedia/paolo-paruta_%28Dizionario-Biografico%29/.

Borromeo, Agostino, "Istruzioni generali e corrispondenza ordinaria dei nunzi: obiettivi prioritari e risultati concreti della politica spagnola di Clemente VIII", *Das Papsttum, die Christenheit und die Staaten Europas (1592-1605)*, ed. Georg Lutz, Tübingen 1994, s. 119-233.

_____, "Clemente VIII", *Dizionario Biografico degli Italiani*, Roma 1982, XXVI. https://www.treccani.it/enciclopedia/papa-clemente-viii_%28Dizionario-Biografico%29/.

Bostan, İdris, "Garp Ocaklarının Avrupa Ülkeleri ile Siyasi ve Ekonomik İlişkileri (1580-1624)", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı 4 (1994), s. 59-86.

_____, "III. Murad ve Batı Akdeniz'de Osmanlılar", *Sultan III. Murad Dönemi ve Bursa*, ed. Ersin Gülsoy, Bursa 2021, s. 31-53.

Braudel, Fernand, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*, Londra 1995.

Bunes Ibarra, Miguel Ángel de, *Políticas de Felipe III en el Mediterráneo 1598-1621*, Madrid 2021.

Calendar of State Papers and Manuscripts Relating to English Affairs Existing in the Archives and Collections of Venice, ed. Horatio Brown, VIII, Londra 1894.

Carpentier, Bastien-Jean-Philippe Priotti, "La forge instable d'une domination. Les Doria, Gênes et la monarchie hispanique (1560-1606)", *Identités et territoires dans les mondes hispaniques: (XVIe-XXe siècles)*, ed. Jean-Philippe Priotti, Rennes 2015, s. 75-96.

Emecen, Feridun, "16. Asır Sonlarında Batı Akdeniz'de Siyaset Sahnesi: Osmanlılar-Fransızlar-İspanyollar", *Kanunî'den Günümüze Türk Fransız-Münasebetleri*, İstanbul 2012, s. 75-93.

Fodor, Pál, "Between Two Continental Wars: the Ottoman Naval Preparations in 1590-1592", *In Quest of the Golden Apple, Imperial Ideology, Politics, and Military Administration in the Ottoman Empire*, ed. Pál Fodor, İstanbul 2000, s. 171-190.

García Hernán, David, "Juan Andrea Doria", *Real Academia de Historia*, <https://dbe.rah.es/biografias/15371/juan-andrea-doria>.

Giani, Marco, *Paolo Paruta: Il lessico della politica*, Università Ca' Foscari Venezia, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Venedik 2012.

González Cuerva, Rubén, "Cruzada y dinastía: las mujeres de la Casa de Austria ante la Larga Guerra de Hungría", *Las relaciones discretas entre las monarquías hispana y portuguesa*, ed. José Martínez Millán, II, Madrid 2009, s. 1149-1186.

- _____, “Italia y la Casa de Austria en los prolegómenos de la Guerra de los Treinta Años”, *Centros de poder italianos en la Monarquía Hispánica (siglos XV-XVIII)*, ed. José Martínez Millán ve Manuel Rivero Rodríguez, I, Madrid 2010, s. 415-480.
- Gullino, Giuseppe, “Girolamo Lippomano”, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Roma 2005, LXV. [https://www.treccani.it/enciclopedia/girolamo-lippomano_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/girolamo-lippomano_(Dizionario-Biografico)).
- Martínez Millán, Jose, “La quiebra de la Monarquía hispano-castellana de Felipe II y la formación de la Monarquía católica de Felipe III”, *La monarquía de Felipe III*, ed. José Martínez Millán ve Maria Antonietta Visceglia, I, Madrid 2008, s. 25-301.
- Ochoa Brun, Miguel Ángel, “Antonio Fernández de Córdoba y Folch de Cardona Anglesola y Requesens”, *Real Academia de Historia*, <https://dbe.rah.es/biografias/15371/juan-andrea-doria>.
- Paruta, Paolo, *La legazione di Roma di Paolo Paruta (1592-1595)*, ed. Giuseppe de Leva, Venedik 1887.
- Pedani, Maria Pia, *I documenti turchi dell'Archivio di Stato di Venezia*, Roma 1994.
- Sassi, Ferruccio, “La politica navale veneziana dopo Lepanto”, *Archivio Veneto*, 38 (1946), s. 99-200.
- Şahin, Zafer, *72 Numaralı Mühimme Defteri (H.1002-1003) (Nr. 231-473) İnceleme-Metin*, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014.
- Türkçelik, Evrim, *Un noble italiano en la corte otomana: Cigalazade y el Mediterráneo (1591-1606)*, Valencia 2019.
- Williams, Patrick, “Philip III and the Restoration of Spanish Government, 1598-1603”, *English Historical Review*, sayı 349 (1973), s. 751-769.
- Zago, Roberto, “Giacomo Foscarini”, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Roma 1997, XLIX. [https://www.treccani.it/enciclopedia/giacomo-foscarini_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/giacomo-foscarini_(Dizionario-Biografico)).

